

Saksa keel B-keelena

Mis on grammatika?

Formaalselt võib keele grammatikat käsitleda kui põhimõtete kogumit, mille abil keeleüksused muudetakse tähendust kandvaks seostatud jadaks (lauseteks). Grammatikapädevus on võime luua ja edastada tähendust korreksete fraaside ja lausete moodustamise teel või leida nende tähendus kooskõlas eelnimetatud põhimõtetega (see ei ole kinnistunud vormide või fraaside päheõppimine ja taasesitus). Sellest küljest on kõikide keelte grammatika väga keeruline ja siiani pole selle käsitlemiseks leitud lõplikku ja ammendavat moodust (raamdokument 2007, 131).

Grammatilised vahendid ja keeleoskustasemed

Tabel kirjeldab näidete abil, milliste grammatiliste üksuste, kategooriate, klasside, tarindite, protsesside ja seostega toimetulekut õpilastelt keeleoskustasemetel A1–B2 oodatakse. Grammatilisi vahendeid on vaja selleks, et hakkama saada teatud keeletoimingutega. Seega tuleb grammatikat vaadelda ühtsete keeleoskustasemete kontekstis ja lähtuda sellest, milliseid grammatika komponente mingil tasemel kirjeldatud keeletoiminguteks võiks vaja minna. Tabelist on näha, millisel kooliastmel mingit grammatilist vahendit võiks õpetama ja/või harjutama hakata, mitte seda, millal see peab olema omandatud. Seepärast ei eristata grammatika retseptiivset ja produktiivset oskust. C-tasemel grammatikat ei kirjeldata, sest B2-tasemeks ollakse tutvunud kõikide olulisemate grammatiliste vahenditega.

Kuigi sageli järjestatakse materjali keerukuse järgi, tuleb arvesse võtta ka grammatiliste kategooriate kommunikatiivset kasu. Tasemetel A1 ja A2 tutvustatakse analüütiliselt keerukat grammatilist materjali püsiväljendite toel või raamistikus, kuhu saab lisada sõnu, nt „Ich hätte gern ...”.

Grammatikatabeli koostamisel on toetunud teosele „Profile deutsch” (CD-ROM, 2005), mis konkretiseerib saksa keele näitel Euroopa Nõukogu keeleoskustasemete kirjeldused.

	A-keel: I kooliaste B-keel: II kooliaste	A-keel: II kooliaste B-keel: III kooliaste	A-keel: III kooliaste Gümnaasium: B1- keeleoskustasemega võõrkeel	Gümnaasium: B2-keeleoskustasemega võõrkeel
SÕMAJÄRG LAUSES	Sõnajärg lihtlauses. <i>Satzklammer</i> modaaltegusõnade, lahutatava eesliitega tegusõnade ja ajavormi <i>Perfekt</i> kasutamise korral: <i>Er will nach Hamburg kommen.</i> <i>Wir fangen um zwei Uhr an.</i> <i>Er hat drei Jahre in Berlin</i>	Sõnajärg kõrvallauses: <i>Ich rufe nicht an, weil ich keine Zeit habe.</i> Aja- ja kohamääruste järjestus lauses <i>Ich fahre morgen nach Berlin.</i>	Asesõnaliste sihitiste järjekord lauses <i>Wir geben sie ihm.</i>	

	<i>gelebt.</i>			
LAUSE	Lihtlause - jaatav, eitav lause, küsi- ja käsklause: <i>Ich suche die Bahnhofstraße. Wann sehen wir uns? Setz dich, bitte! Nimmst du Kaffee oder Tee?</i> Liitlauseid rinnastavate sidesõnadega: <i>Ich trinke Tee und meine Mutter trinkt Kaffee.</i>	Liitlause: kõrvallause alistavate sidesõnadega <i>weil, dass, wenn:</i> <i>Wenn es nicht regnet, können wir gehen.</i> <i>Ich weiß, dass er kommt.</i>	Kaudne küsimus küsisõnaga ja sidesõnaga <i>ob:</i> <i>Ich weiß nicht, woher er kommt.</i> <i>Ich weiß nicht, ob er kommt.</i> Kõrvallauseid sidesõnadega <i>damit, als, denn, seit, während, bis, da</i> jms: <i>Ich rufe ihn an, damit er auch kommt.</i> <i>Ich warte hier, bis du kommst.</i> <i>Als ich fünf war, habe ich eine Schwester bekommen.</i> Võrdluslause sidesõnadega <i>je/ desto/ umso:</i> <i>Je mehr, desto besser!</i>	Rind- ja põimlauseid erinevate sidesõnadega <i>Die Prüfung war nicht leicht, dennoch hat er es geschafft. Sie arbeitet viel, während er eher faul herumliegt.</i>
TEGUSÕNA PÖÖRAMINE	<i>Präsens;</i> <i>Perfekt.</i> Kasutatavamad tegusõnad; <i>Präteritum: sein, haben +</i> modaaltepusõnad (<i>müssen, können, wollen</i>) 1. ja 3. pöördes; käskiv kõneviis (2. pööre): <i>Entschuldigen Sie!</i> (püsiväljendina).	<i>Perfekt;</i> <i>Präteritum.</i> Abi- ja modaaltepusõnad; <i>Konjunktiv II: haben: Ich hätte gern ...</i> (kindla väljendina.)	<i>Futur I:</i> oletuse, lootuse, kartuse ja tuleviku väljendamiseks; <i>Plusquamperfekt:</i> (ajaline eelnevus); <i>Konjunktiv II: haben, sein, werden,</i> modaaltepusõnad; <i>würde + Infinitiv</i> viisaka palve, soovi, ettepaneku väljendamiseks; <i>Passiv: Präsens, Präteritum;</i> <i>Infinitiv:</i> korralduse/käsu väljendamiseks; <i>Bitte einsteigen!</i> partikliga <i>zu</i> ja ilma:	<i>Passiv: Perfekt Konjunktiv II:</i> ebareaalse soovi, viisakuse, ettepaneku, oletuse, etteheite väljendamiseks; <i>Konjunktiv I:</i> kaudne kõne (retseptiivselt) ¹

¹ Konjuktiiv 1 juures olev märge „retseptiivselt” osutab, et seda on B2-tasemel vaja ära tunda, mitte ise moodustada.

			<i>Er hat mich gebeten, die CD zu kopieren. ...</i>	
TEGUSÕNA	Modaaltegusõnad: <i>mögen (ich mag, ich möchte), dürfen, können, müssen, wollen;</i> kasutatavamad lahutatava eesliitega tegusõnad; abitegusõnad: <i>sein, haben.</i>	Modaaltegusõna: <i>sollen;</i> kasutatavamad enesekohased tegusõnad; kasutatavamate tegusõnade rektsioon	Abitegusõna: <i>werden;</i> enesekohased tegusõnad; tegusõnade rektsioon; oleviku kesksõna (<i>Partizip I</i>)	Infinitiiv täiendina: <i>Ich möchte den Drucker reparieren lassen;</i> modaaltegusõna subjektiivses tähenduses: <i>Er soll krank sein. Sie können im Stau stehen.</i>
NIMISÕNA JA ARTIKKEL	Nimisõna sugu, mitmus, käänamine: <i>Nominativ, Akkusativ;</i> <i>Dativ</i> kindlates väljendites <i>in der Schweiz, am Montag;</i> määrav ja umbmäärane artikkel, artikli puudumine; eitussõna <i>kein.</i>	Käänamine: <i>Dativ</i> <u><i>Demonstrativartikel: dieser</i></u> <i>Wer ist dieser Mann?</i> <u><i>Indefinitartikel: jeder, viele, etwas, was...</i></u> <i>Auf dem Fest waren viele Leute.</i>	Käänamine. <i>Genitiv</i> <u><i>Demonstrativartikel:</i></u> <i>derselbe;</i> <i>Dieselbe Tour habe ich auch mal gemacht.</i> <u><i>Indefinitartikel: wenige, einige, manche ...</i></u> <i>Auf dem Fest waren wenige Leute.</i>	Nimisõnade soo määramine; nimisõna käändkonnad <u><i>Demonstrativartikel:</i></u> <i>jener, derjenige, solche ...</i> <u><i>Indefinitartikel: irgendein, irgendwelche, mehrere, irgendetwas ...</i></u>
OMADUSSÕNA	Omadussõna öeldistäitena ja määrsõnalises kasutuses: <i>Ich bin klug. Er lernt gut.</i>	Omadussõna täiendina: käänamine määrava ja umbmäärase artikliga: <i>Nominativ, Akkusativ;</i> kasutatavamate omadussõnade kesk- ja ülivõrre	Omadussõna käänamine: <i>Dativ;</i> omadussõnade võrdlusastmed, <i>wie ja als</i> kasutamine võrdlemisel; kasutatavamate omadussõnade rektsioon.	Käänamine: <i>Genitiv;</i> omadussõnade substantiveerimine (<i>der Deutsche/ ein Deutscher.</i>)
ASESÕNA	Isikuline asesõna. Käänamine: <i>Nominativ; Akkusativ;</i> omastav asesõna (<i>mein, dein</i>); küsiv asesõna <i>Wer? Was? Wie viel?...;</i> näitav asesõna (<i>der/ das/ die</i>); umbmäärane asesõna (<i>viele,</i>	Isikuline asesõna: käänamine: <i>Dativ;</i> omastav asesõna; umbmäärane asesõna <i>man</i> ; küsiv asesõna <i>welcher/es/e, was für ein/e</i> (<i>Nominativ, Akkusativ</i>); umbisikuline asesõna <i>es</i> ; näitav asesõna: <i>dieser</i> (<i>Welcher Stuhl gefällt dir?</i>) –	Umbmäärane asesõna: <i>einer, keiner, jeder, jemand, irgend-...</i> siduv asesõna <i>der/ das/die</i> (<i>Dativ, Genitiv</i> ja eessõnadega), <i>das, was, wo ...</i>	Siduv asesõna: <i>wo + eessõna</i> (<i>wovon, woraus, ...</i>) <i>Nichts, wovon sie sprachen ...</i> <i>Das Einzige, was er wissen wollte ...</i>

	<i>nichts, etwas, ...); umbisikuline asesõna es püsiväljendites Wie geht es?</i>	<i>Dieser gefällt mir gut; siduv asesõna der/ das/ die (Nominativ, Akkusativ).</i>		
AEGA VÄLJENDAVID EESSÕNAD	<i>Püsiväljendid: am Montag, in der ersten Stunde, 20 vor drei, um fünf Uhr, ...</i>	<i>Enam kasutatavad eessõnad ja eessõnalised väljendid: Ab Montag habe ich wieder mehr Zeit. Ich mache seit drei Jahren Motosport. Was machst du an/ zu Ostern? ...</i>	<i>Er hat mit 21 geheiratet. Wir haben über einen Monat gewartet. Während des Essens. ...</i>	<i>Wir sprechen beim Essen darüber. Der Schulbus fährt nur innerhalb der Schulzeit. Er musste von Jugend an viel arbeiten.</i>
KOHTA VÄLJENDAVID EESSÕNAD	<i>Püsiväljendid: in Estland, nach Berlin, aus Deutschland, ...</i>	<i>Eessõnad akkusatiivi ja daativiga (Wechselpräpositionen): Stell den Wagen vor das Haus. Der Wagen steht vor dem Haus. ...</i>	<i>Um den See herum stehen überall Zelte. Das Hotel liegt außerhalb der Stadt.</i>	<i>Die Post ist gegenüber dem Bahnhof/ dem Bahnhof gegenüber. Jenseits der Berge. ...</i>
MUUD EESSÕNAD	<i>Ich fahre mit dem Bus. Das brauche ich für Sport. ...</i>	<i>Wir gehen zu Fuß. Die Jacke ist aus Leder. ...</i>	<i>Er arbeitet genau nach Plan. Wir sind wegen des schlechten Wetters zu Hause geblieben. ...</i>	<i>Er hat aus Angst nichts gesagt. Er konnte vor Kopfweh nicht einschlafen. Dank deinem Rat geht es ihm jetzt besser. ...</i>
ARVSÕNA	<i>Põhiarvsõna (1–100): Es ist jetzt fünf. Es kostet drei Euro. Järgarvsõna: kuupäev: Heute ist der zwölfte Juli. ...</i>	<i>Põhi- ja järgarvsõnad, lihtmurrud, kellaaeg, arvsõnad enam kasutatavate mõõtühikutega Heute haben wir 20 Grad. Ich bin 1997 geboren. Ein Viertel vom Kuchen ist noch da. Der dritte Film hat mir am</i>	<i>(Komm, wir fahren in die Berge.) Erstens ist das Wetter schön und zweitens haben wir genug Zeit. ...</i>	<i>Ludwig der Vierzehnte ...</i>

		<i>besten gefallen.</i> <i>Ich habe gestern zweimal</i> <i>angerufen.</i> ...		
SIDESÕNA	Rinnastavad sidesõnad: <i>und, und auch, oder, aber.</i>	Alistavad sidesõnad: <i>weil, dass, wenn.</i>	Rinnastavad sidesõnad: <i>denn, nicht... sondern, zwar ... aber, entweder ... oder, sowohl... als auch, weder ... noch, ...</i> <i>Ich kann heute nicht kommen, denn ich habe Besuch.</i> <i>Entweder du kommst heute mit dem Zug oder du kommst nächste Woche mit deinen Eltern.</i> ... Alistavad sidesõnad: <i>damit, als, seit, um, obwohl, ...</i> <i>Sie kam, um sich zu entschuldigen.</i> <i>Ich muss hingehen, obwohl ich keine Lust habe.</i> ...	Alistavad sidesõnad: <i>als ob, ohne dass ...</i> <i>Er ging, ohne dass ich es merkte.</i> <i>Er sieht aus, als ob er krank wäre.</i> <i>Falls das Wetter so bleibt, können wir morgen in die Berge fahren.</i>
SIDUVAD MÄÄRSÕNAD	<i>Zuerst waren wir in Berlin, dann in Dresden.</i>	<i>Ich war krank. Deshalb konnte ich nicht kommen.</i>	<i>Ich muss morgen früh aufstehen, darum gehe ich jetzt nach Hause. Die Sonne scheint, aber trotzdem ist es kalt.</i> <i>Sie kann sehr gut singen, deswegen will sie Sängerin werden. ...</i>	<i>Ich hatte immer wieder Ärger mit meiner Internetadresse, daher habe ich jetzt eine neue. (Gestern war das Wetter schlecht.) Dagegen ist es heute schön.</i> ...
SÕNATULETUS	Liitsõnade moodustamine: <i>hellblau, Schneemann, Schwimmbad, ... enam</i>	Enam kasutatavad nimi-, omadus- ja tegusõnade tuletusliited: <i>Schwimmer,</i>	Enam kasutatavad nimi-, omadus- ja tegusõnade tuletusliited: <i>Fröhlichkeit,</i>	Nimi-, omadus- ja tegusõnade tuletusliited: <i>Mißerfolg, essbar, endlos,</i>

	kasutatavad tegusõnade liited: <u>mitspielen</u> , ...	<u>Verkäuferin</u> , <u>freundlich</u> <u>abfahren</u> ² , <u>anrufen</u> ,...	<u>Unglück</u> , <u>Meinung</u> , <u>sonnig</u> , <u>technisch</u> , <u>planen</u> , <u>bezahlen</u> , <u>abschließen</u> ...; konversioon: <i>das Gehen</i> .	<u>zerreißen</u> , <u>herkommen</u> , ... Konversioon: <i>das Für und Wider</i> .

² Tuletusliidet saab mingi keeleoskustasemega siduda ainult kontekstis. Nt eesliide „ab” esineb sõnas „abfahren” küll A2-tasemel, kuid see ei tähenda loomulikult, et eesliite „ab-” kõik tähendusi ja võimalusi sel tasemel peaks käsitlema.